

[B] ÉÉN OF TWEE NEDERLANDSE LITERATUREN?

Het is een kwestie die de geschiedschrijvers van de Nederlandse literatuur al heel lang bezighoudt en die naar aanleiding van het verschijnen van een volledig nieuwe literatuurgeschiedenis, geïnitieerd door de Nederlandse Taalunie, nu weer vooraan op de agenda staat: de vraag of er één of twee Nederlandse literaturen zijn. Met andere woorden: of de Nederlandstalige literatuur (die van Nederland en van Vlaanderen) als een eenheid moet worden behandeld.

Vanuit het perspectief van een blad als *Ons Erfdeel*, dat grensoverschrijdend georiënteerd is, lijkt het een evidentie dat in Vlaanderen en Nederland eenzelfde taal wordt gesproken en dat de literatuur in die taal dus in één samenhang moet worden bekeken. Maar op 7 december 2006 werd aan de Oldenburgse universiteit, ter gelegenheid van het vijftienvijftigjarige bestaan van de vakgroep Nederlands aldaar, een volle studiedag gewijd aan de problemen die blijven rijzen rond het streven naar een “methodische afstand” van de taalpolitieke schermutselingen rond het “groot-Nederlandse” uitgangspunt. De bijdragen aan die studiedag zijn nu gebundeld en vormen het sprekende bewijs dat de vraag nog lang niet is opgelost.

Wat meer is: de vraag is geen goede vraag, zo betogen Gillis Dorleijn en Dirk de Geest in hun “methodologische kanttekeningen”, omdat ze “niet zo gemakkelijk een eensluidend en afdoend antwoord kan krijgen” (p. 220). En Joris Janssens, die in 2006 promoveerde op de kwestie met een deelonderzoek over de aanwezigheid van Vlaamse dichters in het Nederlandse literaire circuit in de jaren 1893-1925, bevestigt: “De Noord-Zuidkwestie is in wezen onoplosbaar. Definitieve keuzes voor eenheid of apartheid berusten steeds op *geloofsargumenten*. Ze is als een Rorschachtest: wie een overkoepelende eenheid wil zien, die kan dat. Maar dat hoeft niet. Cultuurpolitiek speelt hierbij een rol, maar ook primaire emoties van genationaliseerde subjecten” (p. 261). Het is dus een beetje zoals met dat glas: men weet nooit of het nu halfvol of halfleeg is. Het is een kwestie van standpunt, behoefte en persoonlijke voorkeur.

De fascinatie voor de door velen problematisch geachte en ook wisselende Noord-Zuidverhouding en de conclusie — zij het zeker nog niet door iedereen aanvaard — dat de vraag onoplosbaar is, zijn een

gevolg van de vandaag toonaangevende theoretische of methodologische reflectie, die zich laat inspireren door het denken van Itamar Even-Zohar (de polysysteemtheorie) en van Pierre Bourdieu (de veldtheorie). De hedendaagse, eigentijdse blik wordt gestuurd door de theoretische waarneming dat Noord en Zuid twee velden zijn die elkaar gedeeltelijk en in wisselende mate overlappen. Er zijn in die optiek twee literaire circuits, met in de loop van de tijd fluctuerende toenadering en afstoting. Een “weerbarstige materie” inderdaad, die in de inleiding van de bundel wordt vergeleken met een kubistisch schilderij, “waarop men vooralsnog niet zal uitgekeken zijn.” Een centraal perspectief ontbreekt ook in deze bundel. De bijdragen vertonen niet alleen een grote literair-historische en institutionele differentiatie; het geheel vertolkt ook apert tegenstrijdige standpunten. Een welles-nietesspel rond het halfvolle of halflege glas.

De veelheid en dispaartheid van de bundel toont overigens dat de “weerbarstige” materie inderdaad veel boeiende facetten heeft, té veel om hier allemaal of elk afzonderlijk opgesomd te worden. Interessant zijn de bijdragen van Willem van den Berg, Piet Couttenier en Hugo Brems, die de problematiek belichten vanuit de eigen praktijk bij het schrijven van hun deel van de nieuwe literatuurgeschiedenis (respectievelijk de negentiende eeuw — verschijning gepland in mei 2009 — en de tweede helft van de twintigste eeuw — verschenen in 2006). De editoren en inleiders van de bundel, Ralf Grüttemeier en Jan Oosterholt, schrijven overigens ten onrechte in hun *Voorwoord* dat anno 2008 nog maar één deel gepubliceerd was; zij vergeten daarbij Van Oostrom over het begin van de middeleeuwen (2006) en Pleij over de zestiende eeuw (2007); in 2008 verscheen ook het deel zeventiende eeuw (Smits-Velt en Porteman). Ook helemaal onterecht is de opvatting — hier verwoord in de bijdrage van Oosterholt (p. 37), maar voorheen reeds door anderen geformuleerd — dat de benadering van de Nederlandstalige literatuur als een eenheid zou opgelegd zijn door de Nederlandse Taalunie (en dus een cultuurpolitieke agenda vertoont). Niets is minder waar: de behoefte om aan een nieuwe literatuurgeschiedenis te beginnen kwam “uit het veld zelf” — Frits van Oostrom was al aan het schrijven toen de opdracht voor zijn aandeel kwam — en de vraag werd

voorgelegd aan de Taalunie omdat dit de enige manier was om het immense project met succes te financieren en georganiseerd te krijgen.

Naast deze auteurs komen nog vele anderen in de Oldenburgse bundel aan bod. Zes bijdragen, van de hand van M.-Th. Leuker, L. Kuitert, K. Rymenants, L. Missinne, A. de Feijter en K. Beekman, beschrijven exemplarische gevallen waarin er succesrijke (zij het ook soms kortstondige) contacten waren tussen Nederlandse en Vlaamse literatoren. Het gaat niet alleen om samenwerking in tijdschriftredacties (*Gard Sivik, Randstad*), maar ook om persoonlijke contacten (zoals in de briefwisseling F.A. Snellaert-J.A. Alberdingk Thijm in de negentiende eeuw, rond diverse onderwerpen), om samenwerkende uitgevers (C.A. Mees en De Sikkel) en om auteurs die als bemiddelaars fungeerden (J. Greshoff en M. Roelants; P.H. Dubois). In een aparte, derde afdeling van de bundel, zijn onder de titel “schuivende velden” de bijdragen bijeengebracht die een meer institutioneel en/of reflecterend-methodologisch perspectief hanteren. Hier zijn de meest tegenstrijdige standpunten te vinden. Het geheel biedt een mooie staalkaart van ernstige methodologische reflectie en botsende ideeën rond een onoplosbaar geachte vraag.

Tot slot misschien nog deze kanttekening: is het feit dat er een behoefte bestaat om weer over een *volledig* overzicht van de literatuur in het Nederlands te beschikken, waarin veel nieuw, recent onderzoek is verwerkt, niet voldoende om te beginnen bij het begin? Namelijk in Vlaanderen, in de dertiende eeuw, waar de Nederlandse literatuur begint. Hierna kan de ontwikkeling — een ingewikkeld proces van uiteengroeien en gedeeltelijk weer naar elkaar toegroeien van Noord en Zuid — van de gemeenschappelijke geschiedenis worden geschetst. Als men zich niet beperkt tot het recente verleden maar teruggaat naar het begin is dit niet een kwestie van ideologie of cultuurpolitiek, maar van logica en van eenvoudig gezond verstand, lijkt me.

ANNE MARIE MUSSCHOOT

RALF GRÜTTEMEIER & JAN OOSTERHOLT (red.), *Een oftwee Nederlandse literaturen? Contacten tussen de Nederlandse en Vlaamse literatuur sinds 1830*, Peeters, Leuven, 2008, 322 p.